

Filosofie logu, filosofie fysis [FF UK]

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[Filosofie logu, filosofie fysis \[FF UK\]](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[Filosofie logu, filosofie fysis \[FF UK\]](#)

◆ přednáška, česky, vznik: 12. 12. 1991

◆ lecture, Czech, origin: 12. 12. 1991

Filosofie logu, filosofie fysis [FF UK] [1991]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (s1_cleaned.flac) ---

Hejdánek: O věci můžeme hovořit potom pořádně ještě v té diskusi. Tak udělám něco dalšího zase v té dnešní přednášce. Budeme se zabývat především tou strukturou. Jde o strukturu událostnou. To je ten základní problém u *Whiteheada*, který souvisí s tou tendencí k vyvíjení témat, která souvisí s *filosofií* [nesrozumitelné]. Na té pak bude stát celá ta *filosofie* události. Už *Whitehead* má dojem, že nejen *filosofie*, ale zejména přírodní vědy jsou na tom velice závislé. A to nejen fyzika, která *filosofii* události jakožto takovou fyziku postulují, ale i biologie. Biologie dosti stojí před touto věcí.

A tohle by mělo být... Takže v podstatě jde o to, že svět se skládá z určitých kvant. To kvantum mají nejmenší události. Ta nejmenší událost dává samozřejmě sestavu v souvislosti se subudálostmi a superudálostmi. To je relativní pojem. Pojem té nejmenší události je jakési kvantum, samotná událost je kvantována, ale ne tak, že bychom tu subudálost a superudálost považovali za identickou. Jak může superudálost být založena na subudálosti? To musíme probrat jako problém.

Takže logicky teď navazuje otázka omezení té kvantovosti v tom smyslu, že proces má evidentně charakter průběhu. A naznačili jsme si to tím *Whiteheadovým* pokusem postupně budovat od takovýchto bodů ty procesy. V podstatě jde o to, ten projev v té *Whiteheadově filosofii*, že svět nemůžeme vidět v té poslední instanci jako [nesrozumitelné] pluralisticky v tom smyslu – tedy on to vidí pluralisticky, ale v tom smyslu, že tohleto nemůžeme dělat. Že svět, i když budeme mluvit o primordiální události, tak vlastně ten svět začíná jako primordiální událost. Ty primordiální události jsou něčím, co se děje v atmosféře. A je otázka, zda ty události, které patří do tohoto světa, to jest ty reálné, zda skutečně můžeme chápat jako stavební kameny světa a v jakém smyslu.

My jsme si minule aspoň řekli ten začátek, že tento svět není založen na těch událostech, nýbrž na jejich vzájemných relacích. Já teď si nejsem jistý, jestli jsem to vyslovil, nebo ne, ale snad jo, a ještě to zopakuji. Protože totiž já v tom vidím něco, co by se dalo nazvat *radikální fenomenologií*. Ten termín *radikální fenomenologie* existuje i jinde u *Husserla* v jakémsi smyslu, když se pokoušel ten transcendentální rozměr zachytit. Ale i u *Heideggera* potom v tom ontologickém smyslu.

Celá fenomenologie přece jenom zůstává v tom, že za jediný subjekt považuje člověka. Fenomén má smysl jedině jako to, co se vyjevuje nějakému subjektu. Teď nechme stranou problém subjektu, uvažme, že byl zproblematizován. Teď na chvíli to nechme stranou, že tedy člověk. Když jsem se někdy třeba s Patočkou argumentoval, jak to vidí dítě, jak to vidí primitiv, jak to vidí pes, tak Patočka velmi nerudně vždycky reagoval tak, že co je mi do toho. Tedy ta otázka je ostražitost, aby ten fenomenologický přístup nebyl vymaněn ze souvislosti s lidskou existencí a aby nebyl přenesen na mimolidské bytosti. A v tom je *Whitehead* právě onou radikalizací toho fenomenologického přístupu.

Radikální fenomenologie má vdechnout ten prvek, jestliže už bylo provedeno v historii *filosofie* několikrát to, že z pojmu subjektu byli *filosofové* vypuzeni z člověka a přeneseni na vesmír. A mě to kdysi zajímalo také proto, že v určitém marxismu, třeba *Teodor Pavlov*, já nevím, jestli vám to jméno ještě něco říká, to byl bulharský *marxista*, který kdysi v padesátých letech vydal tlustou knihu, jmenovala se *Teorie odrazu*. A on tam vypracoval takovou hypotézu, že odraz je obecná vlastnost veškeré hmoty, i té anorganické. To znamená, že i ty nejmenší částičky hmoty, atomy, elektrony a tak dále, jsou schopny toho odrazu. A to tam u něho je právě jako radikalizace toho momentu, že to sice i klasikové, zejména asi *Marx*, tu a tam na to přišli, že byl problém těch definic hmoty. A to tam u něho je, u toho *Pavlova* je ta hierarchie v té hmotě, to jest to není *solipsismus* nebo něco takového, ale prostě upění, upění v hmotě. A v souvislosti s touto hypotézou on připouští, že i ty nejmenší kousky hmoty že mají jakési počítky, že reagují, že vnímají to kolem sebe, že reagují na to kolem sebe a tak dále. A takhle tu myšlenku pak vykládá ten *Teodor Pavlov*.

Mně to tehdy imponovalo, že došlo k jakési diskusi v tom pravověrném... té myšlenky se chopil [nesrozumitelné] u nás, on tehdy vystupoval tak velice pokrokově a radikálně a ten napsal takový článek

do *Filosofického časopisu*, mně se to strašně líbilo, že v něm začal se tímhle zabývat. On tam mluvil o tom, že vlastně v té diskusi se trochu začalo přemýšlet o tom, jestli ta hmota jako taková není prostě... Ale je to vlastně v souladu s tím *Whiteheadem*, který v té době také už byl u nás v některých pasážích označen za to, že dokonce v tak sterilním oboru, jako je fyziologie, bylo na čase, aby bylo pomoheno těm fyziologům. On tam v té své knize *Science and the Modern World* rozšiřuje, i když to slova neužívá, že prostě on to rozšiřuje až na atomy, elektrony a tak dále.

Totíž jestliže fenomén je všude tam, kde nějaký subjekt, atomický subjekt, reaguje na nějakou skutečnost, tak všude tam jsou přítomny fenomény, protože on reaguje nikoli na skutečnost, jaká je sama, nýbrž na skutečnost, jak se mu jeví. Jestliže *Whitehead* v *Science and the Modern World* říká, že elektron se chová v živém těle jinak než vně živého těla, tak to znamená, že ten elektron je schopen reagovat na prostředí v tom celku, že je schopen rozpoznat nějak, že kolem něho je živé tělo a nikoli neživá hmota.

Jinak, pokud bychom to nepřipustili, tak musíme ještě chtít někde najít tu *vis vitalis*, která s tím mrtvým elektronem hýbe. Buď tím elektronem hýbe něco zvnějška, a pak jsme ve *vitalismu*, anebo ten elektron je schopen sám reagovat. A v tu chvíli nepotřebujeme žádnou *vis vitalis*, pak stačí, aby za určitých okolností ta souhra byla taková, že navzájem ty elektrony, atomy a tak dál začnou reagovat takovým způsobem, že to začne vypadat jako živé tělo a tak dále.

Jiný hlas: tedy vidíme, že v té filosofii a našlo by se těch případů mnohem více, anebo to, s čím jste se i sami mohli seznámit – *Whitehead* píše o událostech. Teď ten autor *Pavlov* je k dispozici v Hejdánkové knihovně, v Hejdánkově archivu. *Ignatow-Schwartz*. Tím je to zajímavé.

Tedy když to vezmeme vážně, tak potom tento svět stojí na fenoménech. Nikoli na těch událostech, jak jsou, nýbrž na tom, jak ty události navzájem na sebe reagují. A to znamená, reagují na sebe jako na ty, jak se jeví. Čili tento svět stojí na fenoménech a na reakci na ty fenomény. V tomhle já bych tedy řekl, že je možno vidět jakousi radikalizaci toho *fenomenalismu*, důrazu na fenomény, a zároveň té kuriozité celé věci, když to odůvodní dosti efektivně. To je taková dosti paradoxní záležitost, že těmito... nějakou myšlenku, která vypadá subjektivisticky, domyslíme do všech důsledků.

No a teď tedy, jestliže tomu je tak, jestliže tento svět je založen nikoli na těch událostech samotných, nýbrž na tom, že na sebe reagují, a že na sebe reagují, to je umožněno vznikem světa, prostoru a času. Protože virtuální částice a kvanta nejsou schopny na sebe reagovat, protože nemají dost času. Ty potřebují ten čas a tedy tu pravděpodobnost střetávání a tak dále. Takže ten svět vzniká zároveň s těmi částicemi a prostorem, který umožňuje, aby k setkávání a interakci těch kvant a částic docházelo. Protože jenom v tom čase a jenom v tom prostoru toho vznikajícího světa a stále se rozšiřujícího světa, jenom tam jsou ty částice a kvanta schopny trvat dostatečně dlouho, aby stačily reagovat s jinými částicemi. Čili ta reaktivita... Co je příčina a co je pozice, nás nemusí nejvíc zajímat, co na čem závisí. Důležité je, že tím předpokladem vzniku světa je vzájemná interakce událostí, ať už kvant nebo částic, těch základních událostí. A zřejmě je to něco víc než pravděpodobnost, to, čemu se ve filosofii říká *primordiální událost*. V podstatě už o tom je řeč v té kvantové pravděpodobnosti nebo ještě ve *Fyzice předvědeckých základů biologie*. Přinejmenším je to možné, nemůžeme to předem identifikovat. Ale jedna věc je jasná, že bez té reaktivity by musela být vybavena každá částice, každé kvantum. Bez této reaktivity by svět nemohl vzniknout. Kdyby na sebe ty částice nemohly navzájem reagovat, kdyby nebyly schopny interagovat, to jest spolupůsobit na sebe, reagovat na ty signály, které dostávají od jiných částic, tak by ten svět vůbec nemohl vzniknout. Ten fenomenalismus v tom základu na té reaktivitě, nikoliv na tom, jak věci jsou samy o sobě, v tom je tedy ta radikálnost té teorie, kterou tady namaloval. Která ukazuje aspoň v téhle analýze, s čím pracujeme. Nemůžeme si ho představit jenom jako věci samy o sobě, ale ty interakce jsou konstitutivní pro to.

Když jsme tady namalovali tu událost jako takovýhle kosočtverec nebo šišku, tak jsme to příliš zjednodušili. Co to znamená, že tato událost je schopná akce? Jak bychom znázornili akci, která by byla akcí této události? Sama se dělá, čili byla kusem událostního dění, ale nikoliv kusem samostatným, nýbrž kusem, který se odštěpuje od této události. Teď by se ale musela lišit od té události. Ta událost sama o

sobě není reakcí, ale akcí. V podstatě tak, jak to berete. Ta událost se může tím, jak se odehrává, se může dostat do kontaktu s jinou událostí, narazit na ni. Ale to je vše. Jak může ta událost reagovat na jinou událost? K tomu, aby mohla na druhou událost reagovat, musí se s ní setkat. A o tom setkání musí dostat nějakou zprávu, nějakou informaci, kterou zapracuje do svého dalšího průběhu. Pak samozřejmě akce, kterou provede tato událost, musí tu událost trochu změnit. Na té události se něco změní. Musí být nějaký rozdíl mezi událostí, která tu akci provedla a která ji neprovedla. I když je to jedna a tatáž událost. To je možná v tuhle chvíli otázka, jak to vlastně probíhá v té události, když v té reakci ta událost je schopna vybudit ze sebe něco, co tam původně v té události nebylo, protože nemohlo být, protože nedošlo zatím k interakci, nedošlo k setkání s jinou událostí. Ta reakce, to je reakce na tu jinou událost, která tam mohla být a nemusela. Čili to není reakce, která by byla naprogramována tak jako průběh celé té události. To není naprogramováno. To jsme si říkali, že ten program je fyzis.

Hejdánek: že to drží pohromadě tu událost, ale naprogramována je jenom ta fyzis. Čili co to je? To je hlavní problém, který si musíme... a teď to budeme zapracovávat do těch pojmových souvislostí.

Tedy ta událost, když se začne dít, tak je vlastně nějakým způsobem naprogramována svou fyzis. A teď tato fyzis nestačí, sama o sobě nestačí k tomu, aby došlo k reakci. Protože ta reakce se týká něčeho, co není součástí toho programu. Je to kontingentní setkání této události s nějakou jinou. A reakce na toto kontingentní setkání je začleněna do toho, že pravděpodobně v každé buňce, v každém atomu... nicméně to, že k tomu právě v této chvíli dochází, to je něco, co naprogramováno být nemůže.

My jsme si zvykli na nejrůznější vysvětlení vědecká, která tak nějak chápeme přejatě, anebo jenom do té míry, že jsou taková. Čili my jsme si zvykli, když se vědecky hovoří o mutaci v biologii, že ta příroda reaguje tak, jako kdyby se nic nedělo, nebo jako kdyby to bylo už tak naprogramováno, vypočítáno předem. Prostě by to spadlo.

A teď je potřeba to analyzovat. To, co vám tady vykládám, tak to má eminentní význam pro posouzení třeba *neodarwinismu*. A nejenom toho starého Darwina, ale *neodarwinismu*, kde je zapracována ta genetika. A zejména stále si můžete klást otázku v té biologii současné o tom, jak vlastně, když dojde k nějakému genetickému posunu, nějaké genetické změně, špatnému přepisu, nebo prostě k jinému přepisu podle té DNA, tak proč to potom nějak hraje v tom organismu? Jak to, že ta změna, ke které tam někde dojde v tom mechanismu, neznamená zádrhel? Ono někdy znamená, velmi často. Ale jak to, že neznamená vždycky zádrhel? Jak to, že najednou se tam ta fyzis přizpůsobí té genetické změně, té mutaci? Najednou ono se to vyvíjí stejně. Podívejte se, co objevil ten Driesch, ta stará záležitost. Vzal vajíčka mořské ježovky a po druhém dělení, po druhém rýhování je rozstředil tak, že dostal čtyři samostatné buňky z toho, co už byla vyvíjející se čtyřbuněčná ježovka z toho původního vajíčka.

To vajíčko je poměrně velké, je to vidět dost slušně. No a tak když to má dvojí rýhování, to znamená podvojně dělení, nejdřív jedna buňka, ta oplodněná vaječná buňka, se rozdělí ve dvě a tyto dvě každá se zase rozdělí ve dvě, takže jsou čtyři a jsou u sebe. A když se mechanicky střepou, tak je možné je oddělit a z každé té buňky, z každé té čtvrtiny, vyroste celá normální mořská ježovka.

To je popsáno strašně dávno a to byl argument pro vitalisty, že prostě tam pracuje jakási *vis vitalis*, celostnost, holistický princip. Jak je to možné? To je přece otázka, jak je to možné. To je biologický problém. Kde se vykládá darwinisticky jenom, že ta nevhodná buňka zahyne a příroda potom vybere ty, kteří jsou schopnější, a ty změny přežijou a tak dále, vybere ty vítěze. To je krásně tak narativně vypovídáno a otázka je, jak ten mechanismus vypadá. Jak je to možné, že z jednoho nezmaru můžete nařezat přes sto kousků a z každého vyroste malý nezmar? S tím nezmarem nepotřebujete žádné zárodečné buňky. Vezmete živého nezmaru, rozřezete a z každého kousku vyroste zase nový nezmar. Sice malinkej a musíte mu dát nažrat, aby on vyrostl.

Když ty buňky potom už jsou nějak specializovány jenom na jedno umění, že dělají povrch, anebo jsou vnitřní, tak když máte dost tkáně kolem jednoho a kolem toho druhého, ten nejvnitřnější a vnější obal, tak z toho vyroste. Jak je to možné? To je přece ten náš problém. Čili my nevíme, co tu je. Filosof taky nebude to všechno zkoumat, ale pojmenuje ten problém. A pak to bude zapracovávat pojmově do toho

celku. Aby ti biologové, filosoficky orientovaní ovšem, ne ti, co budou zkoumat biologii jako takovou, ale budeme hledat odpověď na to, že ta událost tam patří.

Tak to byla taková dlouhá vsuvka, která k tomu patří k těmto otázkám. Takže to je ten první moment. To je ten první moment, o kterém budeme mluvit. Jak je možné, že dojde tady v rámci té události k něčemu nepředvídatelnému, nebo aspoň po všech stránkách nepředvídatelnému. Ono to může být předvídané. My víme, že třeba u vyšších organismů existují, jak jsem vám říkal snad, nebo jsem to říkal někde jinde, je ta slavná [nesrozumitelná] škola, která o tomto mluví v souvislosti s tím, že třeba šelma při pronásledování nemá čas na přemýšlení a oběť při úniku nemá čas na přemýšlení, a přesto tam funguje ten běh pronásledovatele za pronásledovanou obětí. V obou případech tam pracují už instinkty. My máme ještě některé instinkty taky, zřejmě za určitých vypjatých situací se může stát, že mě i někomu jinému pomůžou. A je to těžko odhadnout předem. Já jsem měl několikrát možnost v těchto věcech, protože jsem prostě byl vymazán z té paměti, ale jel jsem na kole v pětadesátém roce a srazilo mě auto. Já si to nepamatuju, já vím jenom deset metrů ještě, kde vím, že jsem jel, a pak už si nepamatuju nic, a kolo bylo najednou, vletělo do mě auto zezadu, kolo bylo na několik kusů. Já jsem se pohnul o čtrnáct metrů od toho místa, kde začaly stopy, kde došlo k tomu nárazu zezadu, tak tam jsou stopy krve na silnici a já jsem skončil čtrnáct metrů od toho krveprolití. To jsem vyčetl z toho, co policajti tam naměřili. Já si to nepamatuju. Já si jenom pamatuju ty nárazy. Jak ty nárazy šly jeden za druhým, to bylo, jako když to odsejpá, jeden, dva, tři, čtyři, pět, pět nárazů jsem napočítal, víc ne. Ale nejzajímavější věc na celé té věci byla ta, že když si pak uvědomíte ty rány, jak jsem vypadal, a bylo to hrozně poučné, když se to pak člověk dozvídá. Protože já jsem byl lehce zraněn, vyražené zuby, pusa byla na maděru, letěl jsem někam až k topolu a přestože všechno nasvědčovalo tomu, že bych měl letět po hubě, po hlavě, když jsem vypadl z toho kola, vyražen, no tak já jsem měl zlomeniny na noze a hlavu jsem měl sice také, ale to už bylo jenom, že jsem se omlátil o tu silnici.

A já jsem se musel chovat – a to už mám předtím delší dobu, několik let už v paměti – že člověk v takovýchto vypjatých situacích reaguje naprosto na nějaké bázi podvědomé a já jsem se musel chovat nějak zvlášť inteligentně při tom dopadu, přestože jsem byl úplně rozbitej. Ale zřejmě jsem nějak něco ještě v letu udělal, s čím jsem nepočítal a co si nepamatuju. Já mám takový dojem, že v takových případech skutečně vždycky je ve hře něco, co ten dotýčný dělá, i když to má pak smazáno, tak samozřejmě v tu chvíli to ještě smazáno nebylo. Tedy člověk, a mimochodem víc o tom víte u sportovců, v boxu, zápasu, karate a v těchto disciplínách. To je něco obdobného jako u zvířat, je to určitý systém, který u člověka je uměle vytvářen tréninkem a sérií zápasů a takto se to vypěstuje. Ale ta reakce je vždycky v takovýchto chvílích nezbytně taková, že není možno tam intervenovat vědomě. Ta reakce musí probíhat mimo. Tam musí reagovat sval, vaz, no a ruka na vlastní triko. Někdo to koordinuje, ale vědomí to rozhodně není. To je příliš pomalé. V takové situaci je to příliš pomalé. Všimněte si, jak reagujete vědomě vždycky až potom, když se něco stalo, když už je po všem.

Tedy toto je potřeba si uvědomit. Tedy je nějaká koordinace a my se na ni můžeme spolehnout. Mimochodem ta koordinace je evidentní ve všech funkcích tělesných, aniž to můžeme ovlivňovat. Některé ovlivňovat můžete. Dýchání můžete zrychlit nebo zpomalit nebo ho na nějakou chvíli i zastavit, tedy dýchání je aktivita, kterou můžete sice ovlivňovat, ale když ji neovlivňujete, tak probíhá většinou zcela sama. Pokud máte poraněnou páteř a už nemůžete ovládat svaly, tak tam potom to dýchání prostě ustane. Některé funkce jsou naprosto nezávislé na ničem. Hormonální sekrece, třeba hypofýza ovlivňuje růst, to vědomě se nedá ovlivňovat vůbec. Srdce bije taky, to sice ovlivňovat nemůžete, můžete si představovat, jak se zklidníte a někdy v józe se k tomu přichází, že se zklidní i tlukot srdce skrze nějaké soustředění, zkušenosti a tak dále. Tedy jsou funkce v těle, které fungují samy o sobě, aniž to musíme vědomě ovlivňovat a po určité době víte, že i když je člověk v bezvědomí, tak životní funkce tam zůstávají. To je v pořádku.

No a teď otázka jde, jak může ta *fysis* ze sebe vyvolat nějakou akci, která reaguje na něco si kontingentního. To znamená na něco, co nemůže být předvídáno konkrétně v určitém čase, protože *fysis*,

tato tíže, rozhoduje o tom, která soucnost přijde po které soucnosti. To není nějaký takový plán, jak jsme si to tu vykládali, že je to nějaký takový plán té cesty a že se tam teď budou vynořovat jednotlivé soucnosti v nějakém postupu. Ta *fysis* rozhoduje, to je právě ten problém, který je v tomto případě hrozně nebo aspoň pro mě zajímavý. Takže na této úrovni, na této naprosto abstraktní úrovni se chci zamyslet nad tím, jako jsme tam zavedli ten pojem, předpojem spíš, a jako pojem to vypadá proto, že my už jsme v té *filosofii* zvyklí, tak to tam takhle vždycky vidíme jako jsme tam zavedli ten pojem *fysis* a pak ten pojem události, tak jestliže *fysis* nemůže být činěna odpovědnou, tak aktér je odpovědný za tu kterou událost. My musíme předpokládat, že ke každé první události, pokud je vybavena *reaktivitou*, musíme si představit, že jsou také události, které *reaktivitou* nedisponují. Ty pak nejsou schopny se zapojit do toho celku dění a trvale zůstávají mimo svět. V tomto smyslu tedy se v dobrovolnosti nekladou. Je jedno, jestli budeme říkat, že před-události jsou nereaktivní, i ty nejnižší, ty *primordiální*, anebo řekněme, že jsou mezi nimi rozdíly, že jsou dva typy události: některé mají *reaktivitu*, druhé nemají. Ty, které nemají, jsou prostě trvale mimo svět a nejsou schopny se zúčastnit toho příběhu světa. Pokud však jsou touto *reaktivitou* vybaveny, tak ono nestačí ani *logos* ani *fysis*. Tak tam potřebujeme něco dalšího. Potřebujeme tam nějaký princip – a neberte to příliš doslova, ten princip – prostě faktor, a neberte ani faktor doslova, spíš nějaké zaměření. My potřebujeme něco, co je v pohybu, jakýsi rozměr v tom toku událostí změnit. Prostě tu událost nechat, aby se rozvíjela jinak, v nějakém detailu, v nějakém aspektu, třeba jen okrajově, ale v tom celku. Ale my tady nemůžeme...

--- (s2_cleaned.flac) ---

Hejdánek: Je to všechno naprogramované, naprogramované už odněkud. O tom si můžeme podiskutovat potom, ale zatím si všimněte tohoto. Takže jak my tam potřebujeme něco, co není součástí a není složkou *physis*. Zároveň můžeme říct předčasně, že není ani součástí a složkou těla. Což je totéž, když *physis* zatím ztotožňujeme s tělem.

A my jsme teď schopni definovat něco, co nahoře u té, i mimo hoře se to dá, [nesrozumitelné] ono se to dá přesněji pojmenovat. Je to především příliš subjektivistické formulování, jako by tu byl jenom jeden a ten druhý nebyl. Ale teď to vynecháme. Teď budeme mluvit o nějakém naprogramování té příští akce, které ovšem nemají charakter reakce.

Nás bude právě zajímat, jak je možná reakce, pakliže akce nazdařbůh by eventuálně mohla být naplánována tak, že v průběhu toho událostního dění by docházelo k jakési akci. A tu akci my můžeme zaznamenat jako jakési vybočení z toho průběhu jako takového, že najednou z toho průběhu vybočí jakási panožka. Ta panožka má ten charakter, že zatímco celá událost probíhá tak, že se nedotýká ničeho, tak tato panožka se může dotknout něčeho, čeho by se normálně nedotkla ta událost. Zasáhne někde jinam stranou. A pokud je to akce nazdařbůh, tak zasáhne někde, kde to nikdo nečekal.

Takhle se to vykládá tradičně, že pokud tam něco je, tak už je připraven nějaký akční program, co se má dělat v takovém případě. Furt zkouší tápavě někde něco, a když se něčeho dotkne, tak už má další program, jak to rozvinout. Takhle se to vykládá. Ten moment souhry, to je jenom přikrytí problému.

Toto je to naprogramování, naprogramování co teď, v každém tom jednotlivém událostním okamžiku. Čili jestliže to je jakési naprogramování celé té události, která probíhá, tak kdo se rozhodne pro tu změnu? Přehození výhybky, za jedna jdeme dál a přichycovat se na jinou kolej. Tady v tom ten problém zůstává.

My tohleto musíme nějakým způsobem vyřešit a vyřešíme to tím, že tam dáme jakýsi receptor. Ten receptor zaznamená, že je něco nějak, je to nějak. A ten průběh, o kterém jsme řekli, že je to principiálně jedna řada akcí připravená jako akční systém, tak tam zasahuje ta nová situace. V té situaci tam už nestačí jenom ten nějaký připravený receptor, který zaznamená, že někde něco kolem je a už se začne odvíjet akční systém. Zase se to pojímá tak, že když tam něco ťukne o něco, tak už je připravená nějaká akce.

Ale analyzujte si to hlavou jako filosofové. Zase je tam shoda všech těch vnějších vlivů a těch připravených dispozic, aby se vyhnuly nějaké další katastrofě. Čili v momentě souhry, v momentě možnosti je to v pořádku, že ta událost dostává sousto, které ji zvětší, pakliže je to něco k snědku, nebo se vyhne úrazu soustem.

Musíme mít situaci, že v tom momentě události, kdyby se vyvrbil akční systém, tak se tam vnáší nová kvalita. A mohl by se tedy dát nejjednodušší tón, jak to dělají přírodovědci, že vnější zásah vyvrbí nějaký komplikovanější ráz události, nebo je v souladu se všemi těmito okolnostmi, které jsou odpovědí na to, co se tam odehrává kolem toho. Takže nebudeme dělat nic jiného, než že to ještě srovnáme s tím, co jsme si tady ukázali.

Tady to všechno u těch jednotkových procesů, u těch nejdokonalejších, nejjednodušších složek, u těch nejprimitivnějších elementů, u těch nejzákladnějších kvant, nejmenší kvanta událostního dění, že už musí být vybaveny touto tvořivou schopností a tvořivou silou. Aby se akce, jak jsme ji tadyhle naznačili, aby se stala reakcí, musí být opakována. Přesněji řečeno, reakcí se může stát jen taková akce, která už jednou proběhla jako akce nazdařbůh. A nebo jiná akce, která už byla jednou provedena, také jako reakce.

Potom je možno hledat někde na začátku tuhle akci nazdařbůh a tam to interpretovat.

Aby mohla událost přejít od akce nazdařbůh k akci, která reaguje, k reakci, tak musí dojít k tomuto zajímavému fenoménu. V průběhu té panožky, té akce, musí dojít tady k nějakému střetu s nějakou okolností a zatímco celá akce původně nazdařbůh někde u té okolnosti končí. To je něco jako akce nazdařbůh, jako když malé dítě prostě takhle ručičkami pracuje v kočárku a najednou bouchne do toho chřestítka. Tedy aby ta akce, to bouchnutí do toho chřestítka – čehož je schopno až od určitého věku, až se to dítě naučí a pochopí to – tedy aby došlo k tomu bouchnutí, tak samozřejmě ta akce rukou musí u toho chřestítka skončit, musí dospět až k tomu chřestítku. Jenom tak do chřestítka bouchne. Takže ta akce celá je někam zaměřena. Je zaměřena třeba nazdařbůh, neví jestli, prostě nazdařbůh, a když trefí, tak vlastně se ukazuje, že trefila to, co stálo v cestě tomu zaměření. Bylo zaměřeno kupředu nebo někam, co tam bylo.

A teď to je strašně důležité. Ta akce, jakmile skončí někde, je hned v minulosti. Takže musí vzniknout informace o té probíhající vnější akci. Čili my musíme předpokládat, že všude tam, kde dochází k reakci, tak je tento zpětný systém, kdy z výsledku akce nějaká informace se dostává zpátky do té příští přítomnosti. Pochopitelně ta informace už proběhla v té minulé akci a my nemůžeme říct, že se vrací, protože by se vracela do minulosti a ta akce není schopna přinést informaci do včerejška. Čili ta akce, ačkoli předpokládá – tady vidíte ten paradoxní moment, k němuž se dostáváme – ačkoli předpokládá budoucí dění, tak tato akce, ať už je to kus události, kus události v pohybu, musí probíhat, i když je impuls v té vnější akci, musí probíhat v tom směru, který už má před sebou jenom budoucnost.

Takže musí ta informace dojít k té části události, která se teprve stane, v té budoucí části té události. A to tak, že se vrací k tomu, co ještě neproběhlo. Nemůže se vracet k tomu, co už proběhlo. Jestliže toto je ta aktuální přítomnost, čili toto je to, co se už stalo, tak ta akce nemůže se vrátit sem, aby mohla usměrnit tu událost, aby se změnila, nebo prostě aby ta událost mohla ovlivnit ten subjekt, aby zasáhl, aby proměnil ten plán, ten projekt, který už byl připraven, aby ho proměnil. Ale nemůže ho proměnit, jen dokud ještě není realizován; nemůže ho dodatečně proměňovat, když už je realizován.

Takže tam teď vzniká taková nesmírně zajímavá věc, že akce znamená realizaci. Co akce neuskutečňuje, není žádná akce, je jenom chystaná. A když je ale realizována, tak to znamená, že musí překročit tu aktualitu současnou směrem do minulosti. Takže ta provedená akce okamžitě se dostává do minulosti. To, co je provedeno, se stává minulostí. Ve chvíli provádění je to přítomnost a jakmile je to provedeno, se stává minulostí.

A teď toto, tento výsledek, který se okamžitě stává minulostí, má být v nějaké podobě proměněn v jakousi informaci, která je k dispozici té události právě v té části, která ještě neproběhla. Doufám, že je vám zcela zřejmé, jak dalece závažné to je. A to není možné provést jinak než právě tímto abstraktním filosofickým způsobem, že vyvstávají ty věci jakožto ty vnější okolnosti, které bez tohoto takového schématu, které *de facto* je velice zjednodušené, jak sami uvidíte, bez tohoto prostě není možné vůbec pochopit. My se musíme k těmto pojmům dopracovat, aby bylo jasno, o co v tom pohybu, v jakémkoliv ději jde.

Takže pamatujte si, v jakém to chápeme stylu. Čili tohleto všechno je příspěvek k tomu, jakým způsobem

já můžu vypracovat jakýsi koncept toho pohybu, jakým způsobem k němu dochází. I tady je jediný závěr možný. A ať už si to vysvětlíme jakkoli, a to s ním není zase filosofický pojem, teď jsme tady otevřeli problém. Základní filosofický pojem je klást otázky. My se právě tam, kde jiní nečekají, ve všem, jenom když vznikají další otázky, neřeším to tak, abych odpovídal na ty staré otázky. Proto základní filosofickou úlohou je klást otázky tak, aby byly postaveny, položeny. Pokud se na ně chce odpovídat, jenom proto, aby vyvolaly další, a tak zase končí tímto položením v principu *jsoucího* a *příštího*.

Nás bude zajímat ta základní věc, kterou věda nedovede zodpovědět: jakým způsobem je to možné, jakým mechanismem se to děje. My tady budeme pořád předpokládat to, že informace, která je vlastně už skoro minulá, vlastně minulá tím, jak ta informace vyvstane, tak se stává minulou, že tahle ta minulá informace je k dispozici té části události, která ještě nenastala. To je ta nesmírně důležitá podmínka, kterou musíme vzít v úvahu a která nás tedy nutí do těch dalších postupů, kde budeme předpokládat, co tedy musí být to ostatní v té události. Jednak se ukazuje, že tam budeme mít co dělat s něčím, co právě patří k těm vstupním podmínkám, a tyhle ty vstupní podmínky, to jsou vlastně informace o tom, co se kde přihodilo, co se udělalo a co je teď k dispozici pro to, co teprve přijde. To všechno je nějakým způsobem kumulované, uloženo v té události. Ta je nakloněna tímto směrem do budoucnosti.

A teď ten základní problém je, jak tomu subjektu umožnit, aby ovlivňoval událost v žádoucím směru. Žádoucí směr vyplývá z té informace. Čili ta informace, která je vlastně už minulostí, už nastala, se musí dostat k subjektu, který teprve něco dělá, který teprve vstupuje ze své strany do té události.

Čili toto je věc, která musí být vzata na vědomí a která je chápána jako základní problém. Jak se dostat k informaci, která už je v minulosti, která už proběhla, k subjektu, který teprve s něčím ve své přítomnosti začíná? To musíme nějak vysvětlit.

My si pak můžeme představovat ještě ten ráz té věci, té události tak, že je jakousi součástí, je jakousi vnitřní sférou, jakousi zásobárnou nebo jakousi pokladnicí informací, která je využívána tím způsobem, že každá akce, pokud se má stát reakcí... Že každá taková akce, nebo vůbec každá akce, která nereaguje na impuls... Máme jakousi událost, máme nějakou akci a každá taková akce je vnímána jako subjektivní moment. Že prostě nejde jen o kus prostoru, o kus události, která se hýbe dál, nýbrž že jde právě o ten subjektivní moment, o tu subjektivitu, která z té události vyráží mimo tu událost.

Příčemž tím bychom si mohli pomoci, že informace pocházející z dosavadních akcí, které vlastně už patří podobně jako ty akce k minulosti, jsou nějakým způsobem ukládány v rámci toho systému, v rámci té události v nějaký prostor, v kterém to je. Takže každá další událost potom může být vyšponována tou informací toho minulého světa, té minulé akce, informací, která může naprogramovat... Pochopitelně tím řešíme věci jen zčásti. Tímto jen vysvětlujeme to, že ty další akce jsou šikovnější, že jsou jednodušší, poněvadž se učí z té minulosti. Ale nevysvětluje to, jak je možná reakce na něco, co se skutečně nahodilo nebo v kontinuitě událostí. To nevysvětluje, tam jen vysvětluje, jak se ty akce mohou kvalitativně zlepšovat, nikoliv jak...

Čili tím není toto téma vůbec odstraněno, jen jsme přišli na další problém, který musíme v rámci toho řešit. Totiž abychom vůbec pochopili tu akci, musíme zavést něco jako subjekt. Ten subjekt musíme chápat jako něco z budoucnosti. A základní problém je, jak se ten subjekt dostane k informaci, která se týká toho, co už proběhlo. My tam musíme někde předpokládat, že existuje ještě nějaký jiný pohyb, než který běžně známe. To jest pohyb z budoucnosti do minulosti. Tady musí existovat ještě pohyb obrácený: z minulosti do budoucnosti.

Takže pokud se neprokáže, že celý tenhle model stojí na nějaké logické chybě, tak pokud se to neprokáže, tak budeme muset předpokládat, že až dosud – a samozřejmě to předpokládá fyzika – že čas je jednosměrný, což je opět v soulase s fyzikou. A tady z důvodů, které vůbec nepotřebuje fyzika, na které je možno nahlédnout bez toho *instrumentária*... Samozřejmě, že asymetrie mezi oběma pohyby, že ten pohyb z minulosti do budoucnosti je něco specifického, že je potřeba to sledovat velice důkladně, analyzovat, analyzovat jako proces, ale jedna věc z toho musí vyplynout: že svět je víc než jen onen jednosměrný čas. Nýbrž že tady existuje jakási součinnost v tomto obrácení, ať jakkoliv redukovaná, ať

jakkoliv omezená na mikrosvět nebo na něco takového. Tento model nepřipouští žádné zevšeobecnění, ledaže by se to prokázalo.

A tady je další problém, o kterém byste měli přemýšlet sami. Je tady problém, jak vlastně dochází k tomu, že ty akce... Teď tady v budoucnosti je jedna, která reaguje na něco, co je později a mimo. Tady je evidentní, že má-li dojít ke kontaktu, tak musí existovat jakýsi prostor-čas společný těmto dvěma událostem. Tedy je evidentní, že má-li dojít k té *actio in distans* filosoficky vzato, událost jedna může reagovat na událost druhou pouze tehdy a v případě, že aspoň částečně se jejich prostory setkávají a časově se překrývají. Samozřejmě nestačí jedna podmínka, protože jeden bod v prostoru v čase vystřídá celou řadu věcí, a naopak zase je možno v různých časech být na tom samém místě. Já jsem rozlišil mezi jakousi místní blízkostí, která je čistě geometrická, prostorová, a pak blízkostí časovou. Tedy podmínkou aspoň jednostranné reakce je, že ta překrývání se časová i časoprostorová. Ta časová je důležitější, protože v prostoru se ty věci míjejí. Čas je důležitější a všim tím, že se překrývají v čase, tak se vlastně ukazuje, že ta prostorová blízkost je jakási odvozenost, že vlastně jde o jakýsi odpor nebo rezistenci vůči tomuto vyjadřování.

A teď ještě snad lze doplnit, že zejména v těch nejnižších rovinách dochází někdy téměř k symetrii, kdy dochází tedy k jednostranné reakci z obou stran. Je to ta skutečná interakce. To znamená obě události, i když jedna reaguje na druhou, tak se ovlivní fakticky interaktivně. To mně teda bylo potřeba říct k té *actio in distans*. Pointa v tom sice málo, že někteří fyzikové v té nejnižší a nejmenší úrovni mikrosvěta říkají, že by mohlo být pozorováno i cosi, kde se ty částice míjejí. Jestliže tomu tak je, musíme se tázat, zda ta časová, časoprostorová blízkost tam hraje roli či nikoliv. Je možné, že i toto je možné, i když ten čas je vně, tak tam chybí.

Zvláštním případem, a o tom jsem už mluvil, jenom říkám zvláštním případem toho ovlivňování je předávání jistých, ale to nepatří do přírody jako takové, v té reakci, a sice ta *informace*. Tzv. *informace* v té reakci v nějaké části znamená jakési obohacení té události, která ji přijímá tím, čím ji přijala. Ta *informace* nemusí se týkat jenom toho prostého faktu, ale zcela konkrétního děje, že ta *informace* nějak cosi vypovídá o podstatě fyziky té věci, co ji ovlivňuje, o tom, co se v ní děje. Ta *informace* může být tak významná, že dokonce, jestliže ta událost je velká řada a tu *informaci* si jedna předává další a další, takže nám se to může jevit, jako že vidíme jen tu *informaci* nebo něco, co s tou *informací* úzce souvisí, a vůbec nevidíme ty události pod těmi ději. Ty samotné události.

A toto by byl asi způsob, jakým se dá vysvětlit, že se nám třeba jeví nějaká skutečnost jako trvalý element, jako nějaká pevná věc. To, co my jsme schopni zaregistrovat, je jen ten přenos, a co je z té druhé strany, se ukazuje v současnosti, v současných mých výkladech, odvozená skutečnost pomocí těch vlastních událostí. Takže aspoň takto. A to, co vidíme, je vlastně předávání jakýchsi fenoménů. To vyžaduje podrobnější interpretaci, ale o to jsem se nepokoušel. Tedy dnes jsme se pokusili udělat krok kupředu v tom, že jsme rozvinuli tu myšlenku událostního dění tak, že jsme od samotného dění události, které je ovládáno *physis* jakožto jakýmsi programem, jsme odlišili subjekt, který víceméně nějakým způsobem ovlivňuje, usměřňuje a pozměňuje v hloubi dění, to hlouběji vnořené dění průběhu řízeného *physis*, čímž proměňuje samotnou *physis*, což nemůže být naprogramováno v té *physis* sobě. A na základě toho jsme dospěli k úvaze o vícerozměrnosti onoho časového rozměru, časové dimenze dění události. Že tam je tedy to dění, které probíhá z minulosti do budoucnosti. Jaké dění to je a co to dění je, to uvidíme v dalším.

Takže tady bych skončil a ještě bych vás prosil, pokud máte nějaké náměty, abyste si je schovali pro příště. A myslím si s tím záznamem, pokud to budeme takhle zaznamenávat, tak já se budu snažit o to, aby ty záznamy většinou nebyly po technické stránce k ničemu jako ty minulé, ale naopak by bylo velmi dobré, kdybychom aspoň jednou za čas ty záznamy si mohli poslechnout, aby nás to aspoň trochu víc nutilo k tomu, abychom víc věděli, o čem jsme minule mluvili. Protože se často stává, že jakmile přijde nějaká nová situace, nový okamžik nebo nová otázka, zapomene se na to, co se už udělalo a udělá se krok někam jinam, aniž by se udělal takový ten nejdůležitější krůček v té myšlenkové konstrukci nebo v

takovém tom myšlenkovém tvoření, ke kterému bychom rádi dospěli. Ty minulé záznamy nebyly k ničemu také proto, že se jich moc neschovalo a z těch, co jsme zaznamenávali, se dalo jen málokteré použít. Tak doufejme, že teď už to bude v pořádku a že ty záznamy budou aspoň v té nejnutnější srozumitelnosti.

Já jsem se především pokoušel přemýšlet o jedné věci, k níž jsme dospěli minule, a to sice k té rozvětvenosti, k té myšlenkové rozvětvenosti samotné události. To znamená, že tam je jakýsi moment v té události, kdy se děje jakési vnitřní dění, které má svůj čas a které má jakousi tendenci k tomu se rozvětňovat i v čase té vlastní události. A to znamená, že se děje několik věcí naráz v rámci jedné a téže události. To mě vedlo k takovému trochu nepřilíš jasnému přemýšlení nad tím, jak se věci mají v tom vnitřním světě té události a jak to vypadá s tím, čemu se v té terminologii říká akce a reakce. Protože akce není reakcí, i když se často plete s reakcí. Reakce je totiž určena a naprogramována v té události sobě, v té *physis*.

Tady jde spíše o to, že aby se ta akce mohla stát reakcí, tak musí být vypuštěna z toho programu ven. Takže my z toho, že vůbec existují nějaké reakce, musíme vyvozovat, že akce aspoň ve větší míře jsou jakési události, které mají tu vnitřní kvalitu, že mají tendenci se rozvětňovat. Možná v této nízké formě, že prostě když se děje nějaká událost, tak to dění má tendenci jaksí vystrkovat růžky těch dalších událostí.

Jiný hlas: To by byla pak ta vnější...?

Hejdánek: Ne, to nemusí být vnější. To může být také naprogramováno, to právě říkám. Jenomže to znamená, jestliže rozvětvenost, že není jeden konec události, nýbrž že událost má více konců. Jeden svůj konec a pak konce těch akcí. Ty konce těch akcí nejsou identické s koncem události. Ty akce mohou končit jinde a jindy než celá událost. Proto mluvím o té vnitřní [nesrozumitelné]. Teď uvidíme, jestli se mi podaří tam nějak ukázat jakousi vnitřní hloubku a jakési vnitřní rozestavení těch akcí a aspoň v něčem, co by se dalo nazvat vnitřním uspořádáním té události. To uvidíme příště až po té interpretaci. Jo, to je to.

Jiný hlas: Ještě bych se mohl zeptat k tomu vnitřku té události, má to nějakou analogii třeba s tím, čemu říkáte já, ta duchovní složka hmoty? Nebo ne?

Hejdánek: Ne. Tady naopak to má charakter ten, že vlastně je to, já jsem tomu říkal vnitřní svět, ale to je úplně jinak, než se mluví třeba o vnitřním světě uměleckého díla. Tady to je totiž jakýsi skutečný svět, který má své předměty. To jest, že potom je to potřeba k tomu, že když pak chceme ukázat, že existují nějaké akty, které celé probíhají uvnitř události a nepotřebují vůbec vybočit ven, a přesto jsou výbojem, tak potřebují nějaký prostor, kam vybočit. A to bude tenhle prostor. Bez toho se totiž nedostaneme k tomu pochopit, co to je vlastně *reflexe*. My o *reflexi* mluvíme až na vysoké úrovni vědomí a rozumu. Tam, kde vůbec vědomí není přítomno, tak ještě to neumíme pojmenovat. A tam už k něčemu podobnému musí docházet, že totiž ta událost se během svého rozvrhu a své akce vrací k sobě sama, aniž by se opouštěla.

Tak tohleto jsem jenom předběžně udělal takovou skici, k čemu to slouží v budoucnu. A není to v žádném případě nic dogmatického. Je to spíš taková analýza, dalo by se říct, *reflexe*, která se musí nejprve najít, vyhledat v té nejprimitivnější, nejzákladnější úrovni a tak dále. To všechno jsou ty akty, které proběhnou uvnitř, nemusí vybočit ven. Ale tam je něco zformovaného, co se tam může pohybovat. A to zformované je v mém pojetí něco s tělem, čili to je tělesná báze těchto *aktů*. Omlouvám se, já jsem to teď formuloval jen tak trochu, protože jsem se nechtěl do podrobností zaplétat, ale snad to pro teď stačí a objasníme, jak vlastně vzniká tělo. Proč... No dobrá, to byste navrhoval vy, já se omlouvám, já jsem to takto nepředpokládal. Ano, v tomto rozmezí, samozřejmě. Teď bychom měli k tomu dřívějšímu, vnějšímu rozměru.